

AHMET YAŞAR OCAK'IN ESERLERİNDE İSLAM VE KİMLİK MESELESİ

Rüya KILIÇ

Özet: Ahmet Yaşar Ocak, Türk tarihi çerçevesinde İslâm gibi az çalışılan, çok problemlili bir alanında verdiği eserler ile tanınan bir tarihçidir. Böyle bir alanı seçmesindeki temel sebep, konunun bugün Türkiye’de yaşanan problemlerle doğrudan bağlantılı olmasındandır. Yayınlarının ağırlık noktasını Selçuklu ve Osmanlı dönemleri teşkil etmektedir. Temel ilgisi ise, İslâm’ın Türk tarihindeki rolünü anlamaya yöneliktir. İşte bu makalede, Ahmet Yaşar Ocak’ın Cumhuriyet dönemi Türk tarihçiliğindeki yeri hem ele aldığı konular hem de bu konuları incelerken kullandığı metodoloji ve yaklaşım açısından değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Ahmet Yaşar Ocak, İslâm, Türkler, heteredoksi.

The Issues of Islam and Identity in the Works of Ahmet Yaşar Ocak

Abstract: Ahmet Yaşar Ocak is known as a historian who produces works on the mostly overlooked and problematic subject of Islam within the framework of Turkish history. His choice of this subject is due to its direct relationship to the problems that Turkey is currently facing. Most of his publications focus on the Seljuk and Ottoman periods and are directed towards the role played by Islam in Turkish history. This present work not only analyses both Ahmet Yaşar Ocak’s importance as a historian in the Republican period of Turkish history and the subjects he has researched, but also evaluates the methodology and approaches he has used in carrying out his work.

Key words: Ahmet Yaşar Ocak, Islam, Turks, heterodoxy.

Hayatı

Ahmet Yaşar Ocak 1946 yılında Yozgat’ta doğdu. Osmanlı döneminin ünlü ayan ailelerinden Çapanoğullarının kurduğu bu küçük Anadolu şehri, onun için çocukluk ve gençliğinin geçtiği uzak bir hatıradan ziyade mevcut aile bağları sebebiyle her zaman hayatının bir parçası oldu. İlkokuldan sonra Yozgat İmam-Hatip Okulu’na gönderildi. Ne var ki, o dönemde 7 yıl süreli bu okulu bitirenler meslek derslerinin dışında ayrıca lise müfredatını aynen takip ettikleri halde üniversitelere alınmıyorlardı. Bu yüzden İmam-Hatip Lisesini 1963’te bitirdiği halde, lise mezunu sayılmadığından İlahiyat Fakültesi’ne giremedi. Yükseköğrenimini sürdürmenin tek yolu, 1959 yılında açılan İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü (şimdiki M.Ü. İlahiyat Fakültesi) kaydolmaktan geçtiğinden tahsiline burada devam etmeye karar verdi. Ama o sadece bununla kalmayıp İstanbul’daki önemli hocalarından aldığı özel derslerle ileride ilmî kariyerine büyük katkıda bulunacak olan İslâmî bilimler, Arapça ve Farsça dersleri ile dil çalışmalarına yöneldi. Ama onun asıl merakı tarih üzerineydi. 1967 yılında İlahiyat lisansını tamamladıktan sonra, tarih tahsiline yönelmek istediği için, hariçten lise sınavlarına girip İstanbul Bakırköy Lisesi’nden mezun oldu. Aynı

yıl üniversite sınavını kazanarak Tayyip Gökbilgin'in başında bulunduğu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Osmanlı Medeniyeti ve Müesseseleri kürsüsünde tarih lisansına başladı. Böylece daha lise yıllarında, Ömer Seyfettin ve F. F. Tülbentçi'ye özenerek tarihî hikâyeler, romanlar yazacak kadar sevdiği bu alanın bilimsel formasyonuna ilk adımı atmış oldu.

Bu meraklı tarih öğrencisinin heyecan ve kabiliyeti, hem T. Gökbilgin'in, hem de Nejat Göyünç'ün ilgisini çekmekte gecikmedi. Türk tarihçiliğinin bu iki müstesna kıymeti, Ahmet Yaşar Ocak'ı kendi kürsülerine asistan olarak almak istedilerse de kadro bulunamadığından bu mümkün olmadı. Ocak da 1971'deki mezuniyetini takiben, bir yıl kadar Osmaniye İmam-Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmenliği yaptı. 1972 yılında şartlar onun hayatını yeniden çizmeye başladı.ERCÜMENT KURAN tarafından kurulmuş olan Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi (şimdiki Edebiyat Fakültesi) Tarih Bölümü'ne asistan olarak girmeyi başardı. Bu gelişme daha önce kendisini İstanbul Üniversitesi'ne aldırılmakta başarılı olamayan hocası Nejat Göyünç ile yollarının yeniden kesişmesini sağladı. Çünkü o da Hacettepe Üniversitesi'nde göreve başlamıştı. Onun yönetiminde başladığı "Osmanlı İmparatorluğu'nda Zaviyeler"i konu alan yüksek lisans tezini 1974'te bitirdi. 1973'te yayımladığı Çapanoğlu isyanına dair ilk makalesi sayesinde ERCÜMENT KURAN'ın takdirini kazandı. Ocak'ın 1974 yılında Fransız hükümetinin verdiği bursla gittiği Strasbourg Üniversitesi Beşerî Bilimler Fakültesi Türkoloji Bölümü'nde Irene Mélikoff yönetiminde doktora çalışmasına başlaması ise, kariyerinde bir dönüm noktası olması bakımından son derece önemlidir. Zira Türkiye'de her biri kendini kanıtlamış hocalarından elde ettiği güçlü birikimle, F. Braudel ve Mark Bloch'la birlikte, Annales mektebinin ocağı olup, uzun zamandır artık sosyal tarih alanında bir merkez olan Fransa'da temel çalışma sahasına adım atıyordu. Böylece modern tarih anlayışını benimsemesinde etkili olan isimlerin arasına hocası ve daha sonra dostu Mélikoff da katılıyordu. Bu listeye, Türk tarihçiliğinin önemli ismi Fuad Köprülü'yü de eklemeliyiz. Zira Köprülü'nün eserleri onun üzerinde derin bir etkiye sahipti.

Ocak, 1978'de *La Revolte de Baba Resul: Un mouvement socio-religieux au dans la première moitié du XIIIe Siecle en Anatolie* isimli tezi ile doktora eğitimini tamamlayıp Türkiye'ye geri döndü ve tarih bölümünde öğretim görevliliğine atandı. *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri* isimli teziyle 1983'te doçent, 1988'de profesör oldu. Ocak'ın, görev aldığı kurumlar arasında Türk Tarih Kurumu (1983) ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (1997) üyeliğini ilk anda sayabiliriz. Ayrıca 1993-1997 yılları arasında H.Ü. Türkiyat Araştırmaları Merkezi Başkanlığı'nda bulundu. 1998'de ise, Brill (Leiden) Yayınevi'nin Halil İnalçık ve Suraiya Faroqhi yönetiminde yayımlamakta olduğu *The Ottoman Heritage* dizisi ile Paris'te yayımlanan *Journal of the History of Sufism* (1997)

dergisinin danışma kurulu üyesidir. Ocak 2004 yılında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)'nin sosyal bilimler alanındaki bilim ödülünü almıştır.

Ocak'ın çalışma alanı, Türk tarihi çerçevesinde İslam gibi az çalışılan, çok problemlili bir alandır. Tercihinde etkili olan, konunun bugün Türkiye'de yaşanan pek çok problemle doğrudan bağlantılı olmasıdır. Bir başka ifadeyle, temel ilgisi, yaşanan kültürel kimlik bunalımının gerisindeki İslâm faktörünün Türk tarihindeki rolünü anlayabilmek, belirleyebilmektir. Yayınlarında bu geniş alanın ağırlık noktasını Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinin teşkil ettiği hemen fark edilebilir. Bununla birlikte günümüzdeki gelişmeleri takibe ve geçmişle bağlantısını kurmaya çalışmak da en az ilki kadar önem verdiği bir başka meseledir. Son olarak, eserleri ile kendini uluslararası alanda kanıtlamış bir bilim adamı olan Ocak'ın yetiştirdiği ve yetiştireceği genç öğrencileri bize göre en az kendi alanında bir ilk olma özelliğini taşıyan çalışmaları kadar Türk tarihçiliğine önemli bir katkı olmuş ve olacaktır.

Ahmet Yaşar Ocak'ın Türk Sosyal Tarihçiliğindeki Yeri Üzerine Değerlendirmeler

Ahmet Yaşar Ocak'ın akademik çalışmalarının yönünü çizmiş olan çalışması "Babailer İsyanı" konulu doktora tezidir¹. Orijinal adı *La Révolte de Baba Resul: Un Mouvement Socio-religieux dans la Première Moitié du XIIIe Siècle en Anatolie* (Strasbourg 1978) (Baba Resul İsyanı: XIII. Yüzyılın Birinci Yarısında Anadolu'da Dinî-Sosyal Bir Hareket) olan incelemede ortaya konulan ana tez, "Babailer İsyanı"nın Anadolu'da İslâm-Türk heterodoksisinin temelini atan bir hareket olduğudur². Türk din tarihine bu girişten günümüze kadarki bütün çalışmaları aslında "Türk tarihinde İslâm" olarak özetlenebilecek tek bir meseleye tahsis edilecekti. Öyle ki, yaklaşık otuz yıldır araştırma alanını belirleyen temel problematik, Türkiye'de tarih, felsefe, sosyoloji ve antropoloji gibi sosyal bilimlerde genelde ihmal edilen İslâm kültürü, bununla bağlantılı olarak da Türk Müslümanlığıdır. Ocak'a göre, Türk sosyal bilim dalları, Türk ve Türkiye tarihinde İslâm olgusunu artık bir cehalet ve önyargı konusu olmaktan kurtarıp modern bilimsel yöntemlerle çalışma alanlarının içine almalı ve onu hem bilimsel, hem de toplumsal anlamda bir problem olmaktan çıkarmalıdır (2001-2002, s. 113). İşte Ocak'ın çözümlemelerine sosyal bilim

¹ Tezin büyük ölçüde kısaltılarak yayınlanan Birinci baskısında (1980), *XIII. Yüzyılda Anadolu'da Baba Resul (Babailer) İsyanı ve Anadolu'nun İslâmlaşması Tarihindeki Yeri* olan üst başlık bakış açısını vurgulayacak bir biçimde genişletilmiş ikinci baskıda (1996a) *Babailer İsyanı Aleviliğın Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü* olarak değiştirilmiştir.

² Nitekim ilk baskısından 16 yıl sonra meseleye geriye dönüp yeniden baktığında hareketin birinci türevinin Bektaşilik, ikinci türevinin ise, daha başlangıçtan itibaren onunla aynı sosyal taban ve heterodoks İslâm anlayışını paylaşan Alevilik olduğu neticesine ulaşacaktı (Ocak, 1996a, s. 213).

araştırmacılarında pek sık rastlayamadığımız derinliği katan bu yaklaşımı yani muhtelif sosyal bilimlerin verilerini tarih perspektifi ile kullanabilmesi olmuştur.

Nitekim 1980'lerin başında, Türk kültür tarihi açısından büyük önem arz eden meselelere yöneldiğinde folklorik, antropolojik, sosyolojik yönü dikkate alan ve bu alanlardaki incelemelerde de tarih perspektifini kullanan farklı yaklaşımı ile dikkat çeker. *Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit)* (1989b) *İslâm Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü* (1990a)³ adlı kitapları ülkemizde böylesine geniş bir çerçevede kaleme alınan ilk monografiler olma özelliğine sahiptir. Aynı dönemlerde kültür tarihinin bir başka yönüne daha yoğunlaşır ki, o da *menâkıbnâmelerin* sağlam bir tarih tenkidine tabi tutulduğunda kültür tarihi açısından ne kadar önemli veriler sunabilecekleriydi⁴.

Bilindiği üzere, evliya menkabelerinin Türk tarih kaynağı olarak önemine ilk defa Fuad Köprülü dikkat çekmişti. Ne yazık ki ondan sonra tarihçiler tarafından çok fazla itibar edilmeyen bu kaynak türü Ocak ile yeniden sosyal tarih araştırmacılarının listesine girmeyi başardı. Türk evliya menkabelerinin sadece tarih değil, sosyolojik, psikolojik, folklorik ve edebiyat tarihi açısından tahlil edilmesinin gerekliliğini muhtelif çalışmalarında ısrarla dile getiren Ocak, özellikle *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)* (1992b)'da ilk defa metodolojik bir model oluşturmayı denedi. Böylece kendinden sonra yapılacak araştırmaların adeta ana çerçevesini çizdi.

Ocak, İslâm'ın Türk tarihinde sosyal yaşantı ve kültür alanında sergilediği görünümleri ele alırken detay bilgileri vererek tasvir etmek yerine tahlil etme yöntemini benimsemiş, bunu yaparken de ilgili sosyal bilimlerin kavramlarını ve tasniflerini kullanmaktan çekinmemiştir. Nitekim sosyologların kültür analizlerinde kullandıkları, popüler din-yüksek din (dolayısıyla popüler İslâm-yüksek İslâm) şeklindeki tasniflerinin dinî-tarihî olguların incelenmesindeki kullanımı Ocak'ın araştırmalarına geniş ölçüde yansır. Bu tasnife son yıllarda yapılan eleştirilerin farkında olmakla birlikte yine de net tabirler bulununcaya kadar ne kast edildiğinin açıklanması şartı ile kullanılabileceğini düşünür. Buna göre, medresede üretilen dolayısıyla Ehl-i Sünnet anlayışı çerçevesinde, kitabî esaslara dayalı, daha çok şehirlerdeki yüksek kültür çevrelerince yorumlanıp kültürleşen İslâm anlayışı *yüksek İslâm*, halk tabakalarının geleneksel ve şifahî

³ Birinci baskısı 1985 yılında yapılan eserin genişletilmiş ikinci baskısı 1990'da yapılmıştır.

⁴ Bu konuda en iyi bilinen örnekler arasında, *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri* (1983) ile "Türk Tarihinin Kaynağı Olarak Bektaşî Menâkıbnâme (Vilâyetnâme)'lerinin Mahiyeti" (1989d, ss. 1239-1247) başlıklı makalesini verebiliriz.

kültür ortamlarında yorumlanan İslâm anlayışı ise, *halk İslâmı*dır (1996b, ss. 15-16; 2002a, s. 118). Burada vurgulamak istediğimiz husus, Ocak'ın İslâm'ın popüler İslâm-yüksek İslâm olarak anlaşılma ve yaşanma biçimlerine dair incelemelerinde sadece kavramları kullanmakla yetinmeyip içeriklerini doldurmaya gösterdiği özendir. *Heterodoksi* kavramı ise, şüphesiz bunun en iyi örneklerinden biridir.

Sünnî Müslümanlığın dışındaki bir İslâm yorumunun ifadesi olarak *İslâm heterodoksisi*, *heterodoks İslâm*, *heterodoks Müslümanlık* araştırmalarında sıklıkla kullandığı terimlerdir⁵. *Heterodoks İslâm* ifadesi ilk kez Köprülü tarafından İslâm'ın Sünnîlik dışındaki biçimleri için kullanılmakla beraber siyasi, sosyal ve teolojik içeriği tartışılmamıştır. Bu meselelere eğilen ve Türk *heterodoks* anlayışını inceleyen Irene Mélikoff⁶ ondan sonra da öğrencisi A. Yaşar Ocak olacaktır. *Heterodoksi* (*heterodoxy*) teriminin nitelediği tarihsel olgu üzerine görüşlerini yirmi yıldan daha uzun bir süredir dile getiren Ocak'ın dikkat çekici tarafı (1996a, ss. 76-83; 1998a, ss. 80-82; 1999a, ss. 48-49) bu terimi teolojik anlamının yanında sosyal tarih terimi olarak kullanmasıdır⁷. Buna göre, “tarih boyunca İslâm'ı kabul etmiş değişik etnik, kültürel ve dinî kökenlere mensup toplumların, onu bu kökenlerden gelen bir takım inanç ve mitolojik unsurların etkisi altında yorumlamaları sonucu yarattıkları bir *heterodoks* versiyonu vardır. Bu, tarihsel ve sosyolojik bir gerçektir” (1996b, s. 17). Dolayısıyla *heterodoks* Türk Müslümanlığından kast ettiği, göçebe Türkler arasında ve eski İslâm öncesi dinî-mistik inançlar temelinde oluştuğu için, çoğu yerde gelişmiş yerleşik kültür çevrelerindeki kitabî (doğrudan Kur'an'a dayalı) biçiminden farklı bir muhtevaya sahip konar-göçer *halk İslâmı*nın bir biçimidir (1996b, s. 17)⁸.

A. Yaşar Ocak'ın eserlerinde öne çıkan özellik, bütüncü bir bakış ve eleştirel tarih metodudur. Bunun oluşmasında ise, herhalde en büyük katkı Köprülü'ye aittir. Zira yüzeysel bir okumada bile bu, metot yanında muhtevada da gözden kaçmayacak derecede belirgin bir etkidir. Köprülü'nün *Kalenderîlik* ve

⁵ Her ne kadar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler* (1992b, ss. 87, 93-95) ve *Kalenderîler* (1992a, s. 61) gibi daha erken tarihli eserlerinde *gayri Sünnîlik* ifadesini kullansa da *heterodoksi* teriminin kapsayıcılığından dolayı artık bunu diğerine tercih etmektedir (2001-2002, s. 110).

⁶ Mélikoff, ülkemizde *Uyur İdik Uyardılar* (1993) adıyla Türkçeye çevrilerek yayımlanan çeşitli makalelerinde bu konuyu dile getirmiştir.

⁷ Bir sosyal tarih terimi olarak “heterodoksi”nin birbiriyle bağlantılı siyasi, sosyal ve teolojik üç boyutu ve mesiyani, senkretik ve mistik olmak üzere üç ana karakterine dair ayrıntılı bilgi için bakılabilir (Ocak, 1996a, ss. 79-82; 2001-2002, ss. 106-109).

⁸ Ocak (1996b, s. 16), *halk İslâmı*'nın Türk toplumunda Sünnî yorumu benimseyen ve heterodoks İslâm dediği Alevî-Bektaşî kesimince temsil edilen olmak üzere iki biçimi olduğunu düşünmektedir.

Haydarîlik ile ilgili görüşlerini önemli ölçüde ortaya koymuş (1992a) ve *Babaîler İsyanı*'nda Ahmed Yesevî ile *Yesevîlik* konusunda Köprülü çizgisini sürdürmüştür (1996a, ss. 66-74). Bununla birlikte, hemen belirtelim ki, konuya Köprülü perspektifi ile yaklaşmakla birlikte Ocak, Anadolu sûfliliğinin oluşumunda ilgisini son dönemde *Yesevîlik*'ten *Kalenderîliğe* ve ardından *Vefâîliğe* kaydırarak Köprülü'den ayrılacaktır (2006d, LXX, ss. 134-135, 149)⁹. Ancak bu ayrılık hiçbir zaman onun metot ve yaklaşımına olan hayranlığını müstakil makalelerde ele almasına, günümüz genç tarihçileri için neden ve nasıl bir model oluşturması gerektiğini dile getirmesine engel olacak kadar büyük değildir (1997a, ss. 221-230; 2006c, ss. 9-18).

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde son dönem makale ve bildirilerinde genellikle iki meselenin tekrar tekrar işlendiği görülür. Bunlardan biri XIX. yüzyıldan Cumhuriyet'e uzanan Türkiye'nin uzun soluklu Batılılaşma çabasının yarattığı geleneksel kültür ile Batılı kültür arasındaki mücadelenin kültür ve tarih alanındaki yansımaları kısaca "kültür ikilemi" diğeri de onunla yakından ilişkili olarak "tarihin saptırılması"dır (1996b, ss. 8-10, 109-110; 1997a, ss. 226-230). Ocak, sosyal bilimler arasında özellikle tarihin ideolojik eğilimleri en iyi yansıtan, toplumsal şuuru etkileme imkânına en yaygın ve geniş ölçüde tanıyan bir alan olduğu bu sebeple de tahrife en elverişli hedefi teşkil ettiği kanaatinde (1996b, s. 10). Bu çerçevede, Türkiye'de kimlik problemi tartışmalarının 1980'lerden itibaren yeni bir boyutunu teşkil eden Alevilik-Bektaşılık meselesinin ideolojik ve spekülâtif yaklaşımların gözde konularından biri olmasından rahatsızdır (1995a, ss. 5-7). Zira, Alevilik ve Bektaşılık gibi Türkiye'nin sosyal ve kültürel açıdan çok önemli ve o ölçüde karmaşık bir meselesini doğru tahlil edebilmek için bilimsel bir yaklaşım zorunludur (1996b, ss. 222-223, 246-251; 1991h, XVI, ss. 51-56; 2006a, ss. 127-136). Elbette Alevilik ve Bektaşılık tek örnek değildir. Bir bakıma Türkiye'de din ve tasavvuf tarihi ile ilgili hemen hemen bütün isimlerin özellikle de üç isim, Mevlânâ, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre'nin akademik ve amatör tarihçilik alanında ideolojik "tarih saptırmasının" malzemesi olduklarını düşünür (1996b, ss. 12, 30)¹⁰. Ona göre sebep son derece açıktır: 'Türkiye'de tarih modern bir araştırma disiplini olarak değil inanç alanı olarak görülmektedir' (1995a, s. 7).

⁹ Bu çerçevede, Anadolu popüler tasavvufunun kökeninin, Köprülü'nün tezine uygun olarak, daha çok *Yesevîlik*, yahut daha geniş bir yaklaşımla, Orta Asya sufliliği olarak kabulünün ciddi bir biçimde yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini savunur ve gerek Anadolu Selçuklu, gerekse Osmanlı Türkiyesi popüler tasavvufunun büyük çapta Irak tasavvufu kökenli Ebu'l-Vefâ geleneğine bağlı olduğunun açıkça görüldüğünü ileri sürer (Ocak, 2006d, LXX, s. 149).

¹⁰ Türkiye'de "bozulmuş, saptırılmış tarih"ın en iyi örneklerinden biri olarak Şeyh Bedreddin'i de "çözülemez bir tarih problemi" olarak ele alır (1998a, ss. 135-136, 138).

Ocak, entelektüel bir endişeden hareketle meselelere Marksist, milliyetçi, muhafazakâr tarih perspektifi ile ve tarih metodunu bilmeden sadece ilahiyat ya da edebiyat formasyonu ile bakan din ve tasavvuf tarihi araştırmacılarını şiddetle eleştirir (1995a, s. 6; 1996b, s. 30; 1996c, ss. 6-7; 1996d, ss. 130-132). Sosyal tarih perspektifine itibar etmeyen bu ilahiyat ve edebiyat araştırmacıları ele aldıkları sufilerin biyografilerini, tasavvufi hüviyetlerini dönemlerinin sosyo-politik ve sosyo-kültürel konjonktürlerini dikkate almaksızın, sadece gerçek veya kendilerine izafe edilen eserlerine dayanarak ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Oysa bu eserlerin yazıldığı sosyal ve kültürel ortamı, mistik düşüncelerin tarihsel ve çevresel arka planlarını, hâkim olan tasavvufi akımların daha önceki kültürlerle ve birbirleriyle ilişkilerini dikkate alan bir yaklaşım ile bakmaları gerekmektedir (1995a, ss. 10-11; 1996b, ss. 29-30). Bir başka ifadeyle, Ocak için din ve tasavvuf sahasında çalışacak araştırmacının sağlam bir İslâm ilahiyatı, İslâm tarihi, tasavvuf tarihi bilgisine sahip olması ve dünyadaki çalışmaları takip edebilmesi bir zorunluluktur. Bütün bunların yanında da verileri doğru kullanmayı, değerlendirmeyi ve yorumlamalarını sağlayacak iyi bir sosyal tarih formasyonu ve metodolojisi, sosyoloji ve sosyal psikoloji bilgisine sahip olmasından asla taviz verilemez (1996b, s. 13).

Son dönemde ilgisini yoğunlaştırdığı bir diğer önemli mesele ise, sahip olduğu birikim ile tahlilî bir surette ele aldığı, Osmanlı resmî yahut imparatorluk ideolojisi ve Osmanlı Klâsik İslâmı'dır. Resmî ideolojiye karşı çıkış hareketleri olarak Osmanlı tarihinde "dairenin dışındakiler" yani *zındık* ve *mülhid*leri incelediği çok iyi bilinen eserinde bu ideolojinin tarihi köklerini, bundan ne anlaşılması gerektiği ve temel karakteristiklerini sorgular (1998a, ss. 71-105)¹¹. Buna göre, Osmanlı resmî ideolojisinde İslâm'ın rolünü kavrayabilmek, devletin bir siyaset aracı olarak İslâm'ı nasıl anlayıp yorumladığını iyi belirleyebilmeye bağlıdır. Bu yorum, Osmanlı Devleti'nde daha önceki Müslüman devletlerde pek rastlanmayacak derecede güçlü bir siyasal mahiyet kazanmıştır ki işte buna kısaca Osmanlı İslâmı denebilir (1998a, s. 78). Biraz daha ayrıntıya girerek ana tezini şu şekilde özetleyebiliriz: Osmanlı Devleti'nde değişik kesimlerin kendilerine göre değişik İslâm yorum ve algılayışları vardır. Bunları, *Devlet İslâmı* (siyasal İslâm), *Medrese İslâmı* (kitabî İslâm), *Tekke İslâmı* (mistik İslâm) ve *Halk İslâmı* (popüler İslâm) olmak üzere başlıca dört

¹¹ *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler 15-17. Yüzyıllar* (1. baskı 1998) adlı eser akademik çevrelerin dışında popüler alanda da yoğun bir ilgi ile karşılanmış ve kısa sürede yeni baskılar birbirini takip etmiştir (Genişletilmiş 4. baskı 2013). Söz konusu eserde Osmanlı toplum ve düşünce tarihinde ilk defa *zendeka* ve *ilhad* meselesi sadece bir teoloji problemi değil toplumun belli kesimlerinde Osmanlı iktidarına karşı belli sebeplerle bir toplumsal, entelektüel ve ideolojik muhalefet problemi olarak ele alınmakta ve bu problemin imparatorluğun yapısal niteliğiyle ilgili olduğu gösterilmektedir.

gruba ayırarak incelemek mümkündür. Böyle bir tasnifin ve adlandırmanın ilk bakışta izafî veya itibarî görüldüğünün farkındadır. Ancak, bunun Osmanlı tarihindeki sosyolojik vakıanın tespitinden ibaret olduğu ve yapılacak tahlilleri kolaylaştıracağı kanaatinde (1999h, ss. 6-8; 1998b, ss. 110-113). Hemen belirtelim ki, Klâsik Osmanlı İslâmı, Ocak'ın söyleminde sadece Osmanlı tarihi açısından değil, Türkiye'de İslâm'ın geçmişi ve geleceği açısından da tartışılması gereken çok önemli bir mesele olarak belirir (1994c, ss. 108-109, 123)¹². Nitekim 1980'li yıllardan 2010'lara uzanan çok sayıdaki yazısında Türklerin Müslümanlığı kabul ettikleri tarihten bu yana yeni tarihsel süreçte nasıl yaşadıkları, onu siyasete, toplumsal hayata, kültüre nasıl yansıttıkları sorusu üzerinde durmuştur¹³.

Burada son olarak vurgulamak istediğimiz husus, Ocak'ın, Türk tarihinde dine tarihî süreç içerisinde bir inanç alanı olmanın yanında sahip olduğu siyasi-ideolojik içeriği ve sosyal yaşamdaki pratiği açısından yaklaşan bir tarihçi olduğudur. Bu tarihçi kimliği ile olsa gerek, İslâm ve İslâm toplumlarının bugüne ve geleceğe taşınması probleminin tek başına çözülmesi mümkün olmayan, ancak çözüm yollarının üretilmesine büyük ölçüde katkı yapacak olanın sağlam bir sosyal tarih perspektifi olduğunu her fırsatta hararetle savunur (1998d, s. 59)¹⁴. Aslında çalışmalarında rastladığımız teori ve muhteva zenginliği de bu perspektifin ürünüden başka bir şey değildir. Dolayısıyla, Türk tarihi ve genelde de sosyal bilimlerine yaptığı esas katkıyı “Türk Müslümanlığının” yapısına dair geliştirdiği ve içlerini tarih verileri ile doldurabildiği yöntem, kavram ve açıklama modellerine dair denemeleri şeklinde özetlemenin hiç de abartılı bir yorum olmadığı kanaatindeyiz.

¹² Bir problematik olarak Osmanlı Devleti'nde İslâm'a nasıl yaklaşılması ve ele alınması gerektiğine dair kendi perspektifini sunduğu çalışmalar arasında iyi bir örnek olarak, “Osmanlı İmparatorluğu ve İslâm (Problematic Bir Yaklaşım Denemesi)”, (1999h, ss. 1-21) adlı makalesine bakılabilir.

¹³ Muhtelif yerlerde yayınlanan makaleleri iki ciltlik eserde toplanmıştır. Bunların okuyucunun yazarın kariyerindeki seyri takip edebilmesi ve bir kanaate ulaşabilmesi amacıyla muhteva bakımından güncellenmeden yayınlanması tercih edilmiştir bk. *Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Selçuklu Dönemi; Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi* (2011).

¹⁴ Müslümanların uzun tarihini teşhis ve tahlil etmek suretiyle, İslâmî mesajın bugüne hangi sosyo-politik, sosyo-psikolojik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel şartların süzgecinden geçirerek hangi kanallarla ve nasıl ulaştığını, hangi şartların etkisiyle ne gibi algılama ve yorumlama değişikliklerine veya deformasyonlarına maruz kaldığını görmelerini sağlayacak olan, tarih ve sosyolojidir (Ocak, 1998d, s. 60).

EK***Kitaplar**

Ocak, Ahmet Yaşar (1980), *Babaîler İsyanı*, İstanbul: Dergâh Yayınları (1. bsk.).

Ocak, Ahmet Yaşar (1983), *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul: Enderun (Gözden geçirilmiş bsk. *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, 2000, İstanbul: İletişim).

Ocak, Ahmet Yaşar (1989a), *La Revolte de Baba Resul ou la Formation de l'Heterodoxie Musulmane en Anatolie au XIIIe Siecle*, Ankara: TTK.

Ocak, Ahmet Yaşar (1989b), *Türk Folklorunda Kesikbaş Kültü (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1990a), *İslâm Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları (Genişletilmiş 2. bsk.).

Ocak, Ahmet Yaşar (1992a), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûflilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1992b), *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1996a), *Babaîler İsyanı Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, İkinci Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, (Bu baskı 1980 yılındaki ilk baskının genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir).

Ocak, Ahmet Yaşar (1996b), *Türkiye'de Tarihin Saptırılması Sürecinde Türk Sufiliğine Bakışlar*, İstanbul: İletişim Yayınları (Bu kitap akademik ve popüler bazı makalelerin toplu basımıdır).

Ocak, Ahmet Yaşar (1998a), *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler Yahut Dairenin Dışına Çıkanlar (15.-17. Yüzyıllar)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999a), *Türkler, Türkiye ve İslam: Yaklaşım, Yöntem ve Yorum Denemeleri*, İstanbul: İletişim.

---

* Burada yapılan değerlendirme esas olarak Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak'ın eserlerine dayandığı ve onun dışında kalan az sayıdaki literatür de dipnotlarda açıklanmak suretiyle verildiğinden ayrıca bir kaynakça kısmına gerek görülmemiştir. Ayrıca seçme bir bibliyografya olduğunu, Sayın Ocak'ın bütün yazılarını içermediğini bilhassa belirtmek istiyoruz.

Ocak, Ahmet Yaşar (2011), *Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Selçuklu Dönemi Makaleler-Araştırmalar*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011.

Ocak, Ahmet Yaşar (2011), *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi Makaleler-Araştırmalar*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011.

Makale-Bildiri ve Ansiklopedi Maddeleri

Ocak, Ahmet Yaşar (1981-1982), “Türk Heterodoksi Tarihinde *Zındık, Hâricî, Rafizî, Mühlid* ve *Ehl-i Bid'at* Terimlerine Dair Bazı Düşünceler”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, XII, 507-520.

Ocak, Ahmet Yaşar (1982), “Bektaşî Menâkıbnâmelerinde Tenasüh İnancı”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, IV, 397-408 (Ayrıbasım).

Ocak, Ahmet Yaşar (1986a), “Hacı Bektaş Veli'nin Tarihî ve Tasavvufî Şahsiyeti”, *Hacı Bektaş Veli Anma Töreni*, 44-51.

Ocak, Ahmet Yaşar (1986b), “Tarih ve Efsanenin Bir Kavşak Noktası: Türk Folklorunda Kesikbaş”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, I: 203-212.

Ocak, Ahmet Yaşar (1989c), “Alevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, II: 368-369.

Ocak, Ahmet Yaşar (1989d), “Türk Tarihinin Kaynağı Olarak Bektaşî Menâkıbnâme (Vilâyetnâme)'lerinin Mahiyeti”, *IX. Türk Tarih Kongresi (Bildiriler)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1239-1247.

Ocak, Ahmet Yaşar (1990), “Çağdaş Türk Aydını ve Yakın Tarih Perspektifi İçinde Türkiye'de İslam Gerçeği”, *I. Kutlu Doğum Haftası (Bildiriler)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 77-84.

Ocak, Ahmet Yaşar (1991a), “XIII.-XV. Yüzyıllarda Anadolu'da Türk-Hıristiyan Dinî Etkileşimler ve Aya Yorgi (Saint Georges) Kültü”, *Belleten* 214, 661-673.

Ocak, Ahmet Yaşar (1991b), “Kanûnî Sultan Süleyman Devrinde Bir Osmanlı Heretiği: Şeyh Muhyiddin-i Karamanî”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, 473-484.

Ocak, Ahmet Yaşar (1991c), “Les Réactions Socio-Religieuses Contre l'Idéologie Officielle Ottomane et la Question de *Zendeqa* ve *Ilhad* (Hérésie et Athéisme) Au XVIe Siècle”, *Turcica*, XXI-XXIII, 71-82.

Ocak, Ahmet Yaşar (1991d), “Milletlerarası Ahmed-i Yesevî ve Yunus Emre Sempozyumları Münasebetiyle Türkiye'de Kültür Tarihi Araştırmaları Hakkında Düşünceler”, *Türkiye Günlüğü*, sayı: 16, Güz, 142-145.

Ocak, Ahmet Yaşar (1991e), “Anadolu: Türkleşmesi ve İslâmlaşması”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, III: 110-116.

Ocak, Ahmet Yaşar (1991f), “Âşık Paşa: tasavvufî şahsiyeti”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, IV: 3.

Ocak, Ahmet Yaşar (1991g), “Babailik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, IV: 373-374.

Ocak, Ahmet Yaşar (1991h), “Alevilik ve Bektaşilik Hakkındaki Son Yayınlar Üzerinde (1990), Genel Bir Bakış ve Bazı Gerçekler”, *Tarih ve Toplum*, sayı 92, 51-56.

Ocak, Ahmet Yaşar (1994a), “Ebu'l-Vefâ Bağdadi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, X: 347-348.

Ocak, Ahmet Yaşar (1994b), “Türkiye’de Anadolu Selçukluları Din ve Tasavvuf Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler”, *III. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 21-26.

Ocak, Ahmet Yaşar (1994c), “II. Abdülhamit Dönemi İslâmcılığının Tarihi Arka Planı: Klâsik Dönem Osmanlı İslâmı’na Genel Bir Bakış Denemesi”, *Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, 107-123.

Ocak, Ahmet Yaşar (1994d), “XV.-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Resmî İdeolojisi ve Buna Muhalefet Problemi”, *XI. Türk Tarih Kongresi (Bildiriler)*, (Ayrı Basım), Ankara: TTK, 1201-1210.

Ocak, Ahmet Yaşar (1994e), “Alevîlik, Bektaşîlik Gerçeği ve Bazı Tezler”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 31, Kasım-Aralık, 115-120.

Ocak, Ahmet Yaşar (1995a), “Bir Eleştiriye Cevap yahut Türkiye’de Din ve Tasavvuf Tarihi Araştırmalarının Bazı Zaaflarına Dair”, *Türkiye Günlüğü*, sayı: 37, Kasım-Aralık, 5-14.

Ocak, Ahmet Yaşar (1995b), “Türk Müslümanlığı: Çözüm Bekleyen Tarihsel ve Aktüel Bir Kimlik Problemi”, *Türkiye Günlüğü*, sayı: 33, Mart-Nisan, 34-40.

Ocak, Ahmet Yaşar (1995c), “Türkiye’de Aleviliğin Sosyo-Kültürel Problemleri Üzerine Bir Yaklaşım Denemesi ve Bazı Düşünceler”, *1. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Seminer Kongre Bildirileri, 149-155.

Ocak, Ahmet Yaşar (1996c), “Türkiye’de Siyasi ve Toplumsal Uzlaşma Problemi ve İdeolojik Çatışmanın Merkezindeki İslam”, *Türkiye Günlüğü*, 42, Eylül-Ekim, 5-11.

Ocak, Ahmet Yaşar (1996d), “Sayın Ali Yılmaz’a Son Cevap”, *Türkiye Günlüğü*, sayı 39, 130-132.

Ocak, Ahmet Yaşar (1997a), “Fuad Köprülü, Sosyal Tarih Perspektifi ve Günümüz Türkiyesi’nde Din ve Tasavvuf Tarihi Araştırmalarında Tarihin Saptırılması Problemi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, 3, 221-230.

Ocak, Ahmet Yaşar (1997b), “İslâm, Tasavvuf ve Tarikatlar (Sosyal Tarih Perspektifinden Bir Bakış)”, *Türkiye Günlüğü*, sayı: 45, Mart-Nisan, 5-10.

Ocak, Ahmet Yaşar (1997c), “Türkiye’de Kemalizm-İslam (yahut Şeriat) Kavgası veya Dayatmacılığın ve Tepkiselliğın Mücadelesi”, *TY*, Sayı:116-117, Nisan-Mayıs, 22-28.

Ocak, Ahmet Yaşar (1998b), “(Osmanlı İmparatorluğu’nda) Din”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: IRCICA, II, 109-158.

Ocak, Ahmet Yaşar (1998c), “Les Melâmî-Bayrâmî (Hamzavî) et l’Administration Ottomane aux XVIe-XVIIe Siècle”, *Melâmîs-Bayrâmîs: Études sur Trois Mouvements Mystiques Musulmans*, eds. N. Clayer-A. Popovic-T. Zarcone, İstanbul: Isis, 99-114.

Ocak, Ahmet Yaşar (1998d), “Küreselleşme Karşısında İslam yahut İslâm’ı Bugüne ve Geleceğe Taşımak”, *Prof. Dr. Erol Güngör’ün Hatırasına: Millî Kültürler ve Küreselleşme, (Konya 16-18 Ekim 1997 Tebliğler ve Tartışmalar)*, Türk Yurdu Yayınları, 49-60.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999b), “Alevîliğin Tarihsel, Sosyal Tabanı ile Teolojisi Arasındaki İlişki Problemine Dair”, *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Alevîler, Bektaşîler, Nusayrîler*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 385-398.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999c), “Oppositions au soufisme dans l’Empire ottoman aux quinzieme et sezieme siècles”, *Islamic Mysticism Contested: Thirteen Centuries of Controversies and Polemics*, Edited by F. de Jong-B. Radtke, Leiden: Brill, 603-613.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999d), “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Bugüne Kalan Miras: İslâm” (Problematik Bir Yaklaşım Denemesi), *Osmanlı*, ed. Güler Eren, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, VII, 552-563.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999e), “Türkiye’de Alevilik- Bektaşîlik Araştırmalarında Tarihi Bozma, Yaklaşım ve Perspektif Yanlışları”, *Pir Sultan Abdal*, sayı: 32, Mayıs, 2-8.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999f), “Klasik Dönem Osmanlı Toplumsal Hayatında Dinî Akımlara Kısa Bir Bakış”, *İslâmiyat*, II, sayı: 4: 13-22.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999g), “Ahîlik ve Şeyh Edebalı: Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi Açısından Bir Sorgulama”, *İslâmî Araştırmalar*, 12/3-4, 225-230.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999h), “Osmanlı İmparatorluğu ve İslâm (Problematic Bir Yaklaşım Denemesi)”, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, (Kongreye Sunulan Bildiriler/Ayrı Basım), 1-21.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999/2000), “*Kutb* ve İsyân: Osmanlı Mehdicî (Mesîyanik) Hareketlerinin İdeolojik Arkaplanı Üzerine Bazı Düşünceler”, *Toplum ve Bilim*, Kış 83, 48-57.

Ocak, Ahmet Yaşar (2000a), “Babaîler İsyânından Kızılbâşlığa: Anadolu'da İslâm Heterodoksisinin Doğuş ve Gelişim Tarihine Kısa Bir Bakış”, *Belleten*, C.LXIV, Sayı 239: 129-159.

Ocak, Ahmet Yaşar (2000b), “Islam: The Troublesome Heritage of the Otoman Empire (A Trial of A Problematic Approach)”, *The Great Ottoman-Turkish Civilisation*, ed. Kemal Çiçek, Güler Eren, Ankara: Yeni Türkiye, III, 259-270.

Ocak, Ahmet Yaşar (2000c), “Merkez-Çevre İlişkileri Çerçevesinde Türkiye'de Lâiklik, İslâm ve Terör”, *Türkiye'de Terörizm: Dünü, Bugünü, Gelişimi ve Alınması Gereken Tedbirler (Bildiriler 10-11 Mayıs)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 21-29.

Ocak, Ahmet Yaşar (2000d), “Osmanlı İmparatorluğu ve İslâm: Problemler, Hipotezler ve Bir Perspektif Denemesi”, *Uluslar arası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, 7-9 Nisan 1999, Konya: 47-51.

Ocak, Ahmet Yaşar (2000e), “Çevreden Merkeze yahut Gayrimeşrûluktan Meşrûiyete: Cumhuriyet Döneminde Alevilik”, *Türk Ocakları Yüzyıllığı*, Haz. Y. Hacıoğlu, Ankara, 317-330.

Ocak, Ahmet Yaşar (2001-2002), “Türk ve Türkiye Tarihinde İslâm'ı Çalışmak yahut Arı Kovanına Çomak Sokmak”, *Toplum ve Bilim*, sayı: 91, 100-114.

Ocak, Ahmet Yaşar (2002a), “Balkanlarda Popüler İslâm'ın Mahiyet ve Temelleri Meselesine Dair”, *IXth International Congress of Economic and Social History of Turkey*, (Dubrovnik-Croatia, 20-23 August), Türk Tarih Kurumu, 117-126.

Ocak, Ahmet Yaşar (2002b), “Türkiye'de 1980 Sonrası Tasavvuf Tarihi Araştırmalarına Genel Bir Bakış”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 108, Aralık, 10-19.

Ocak, Ahmet Yaşar (2003a), “Alevîliğin Çözüm Bekleyen İki Temel Problematığı: Tarih ve Teoloji”, *Bilgi Toplumunda Alevîlik*, Haz. İbrahim Bahadır, Ankara: Bielefeld Alevî Kültür Merkezi, 151-163.

Ocak, Ahmet Yaşar (2003b), “Islam in the Ottoman Empire: A Sociological Framework for a New Interpretation”, *IJTS*, IX/1-2 (2003), 183-198.

Ocak, Ahmet Yaşar (2004a), “İslâmî Bilimler ve Modernleşme Problemi”, *Düşünen Siyaset*, 19, 13-31.

Ocak, Ahmet Yaşar (2004b), “Osmanlı Resmî (yahut İmparatorluk) İdeolojisi Meselesi”, *Doğu Batı*, sayı: 7, Ağustos-Ekim), 73-82.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006a), “Türkiye’de Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmalarında Tarihi Bozma, Yaklaşım ve Tarihsel Perspektif Yanlılıkları”, *Muhafazakâr Düşünce*, 7, Kış, 127-136.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006b), “The Wafâ’î Tarîqa (Wafâ’iyya) During and After the Period of the Seljuks of Turkey: A New Approach to the History of Popular Mysticism in Turkey”, *Les Seldjoukides d’Anatolie*, Ed. Gary Leiser, Paris, 209-248.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006c), “Anadolu’da İslâmiyet, Fuat Köprülü ve Sonrası”, *Muhafazakâr Düşünce (Tarih II)*, Sayı 8, 9-18.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006d), “Türkiye Selçukluları Döneminde ve Sonrasında Vefâî Tarîkatı (Vefâiyye) (Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım)”, *Bellekten*, LXX/257, 119-154.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006e), “XIII.-XVI. Yüzyıllarda Anadolu Şehirlerinde Dini-Sosyal Hayat (Selçuklulardan Osmanlılara Genel Bir Bakış)”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, I, 249-264.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006f), “Selçuklular ve Beylikler Devrinde Tasavvufi Düşünce”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, I, 429-442.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006g), “Türkiye Selçukluları ve İslam (Genel Bir Bakış)”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, I, 443-458.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006h), “Popüler Tasavvufun Öncüsü: Ahmed Yesevi ve Hikmetleri (XII. Yüzyıl Ahmed-i Yesevi ve Yesevilik)”, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ed: Talat S. Halman ve diğerleri, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 204-210.

Ocak, Ahmet Yaşar (2006ı), “Evliya Menakıbnameleri”, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Editörler: Talat S. Halman ve diğerleri, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 591-606.